

פגישה, חצי פגישה עם נילי דגן

אֵיךְ מַצְבֵי הָרוּחַ מִתְחַלְפִים
סָבִיב מְזַג אֶחָד שְׁלָם בְּיָפוֹ
וְעוֹנֵת הַמַּיִם נוֹפֶלֶת חֲדָשָׁה.

(מאיה בז'רנו, "עיבוד נתונים 9")

בחרתי להביא הפעם משיריה של מאיה בז'רנו, משוררת נפלאה שספרה החדש, "התעוררתי בלבו של אלכסון", ייצא בקרוב בהוצאת הקיבוץ המאוחד. מאיה בז'רנו, ילידת קיבוץ אילון, 1949.

על שירתה זכתה בפרסים ספרותיים רבים, ובהם פרס היצירה מטעם ראש הממשלה ב-1986 וב-1996, פרס ברנשטיין ב-1988, פרס הספרות הישראלית לספר "מזמורי איוב" ב-1994, וב-2002 זכתה בפרס ביאליק על מכלול יצירתה. בשנות השבעים התגוררה בירושלים ועבדה בבית הספרים הלאומי, וכיום מתגוררת בתל אביב, עובדת בספרייה העירונית שער ציון בבית אריאלה ומדריכה סדנאות שירה. אם לבת איילה.

ספריה:

- בת יענה (תל-אביב: עכשיו, תשל"ח 1978)
- החום והקור: עיבודי נתונים ושירים אחרים, 1977-1980 (תל-אביב: אל"ף, תשמ"א 1981)
- עיבוד נתונים 52: ששה מאמרים ומאמר על מוסד: מעין מקאמה פואטית (תל-אביב: אל"ף, תשמ"ג 1983)
- שירת הציפורים: (ע.ג. 0) 1978-1984 (תל אביב: עכשיו, 1985)
- קול: שירים 1981-1986 (תל אביב: הקיבוץ המאוחד: ספרי סימן קריאה, תשמ"ז 1987)
- רצף השירים: 1986-1972 (תל-אביב: עם עובד, תשמ"ח 1987)
- לוייתן: שירים (תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, 1990)
- השמלה הכחולה וסוכן הביטוח (ירושלים: כתר, 1992) סיפורים ומחזה
- מזמורי איוב (תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, 1993)
- הפרח הסקרן (תל-אביב: ירון גולן, 1993), סיפור לילדים
- אנסה לגעת בטבור בטוני, 1992-1997 (תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, 1997)
- דורסי לילה / יגאל תומרקין, מאיה בז'רנו (תל-אביב: דניאלה די-נור: הקיבוץ המאוחד, 2000)
- היופי הוא כעס: שירים 1994-2000 (בני ברק: הקיבוץ המאוחד, 2001)
- תדרים: מבחר 1978-2004 וחדשים (תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, 2005)
- מדריך תיירים בעיר זרה (ירושלים: כרמל, תשס"ז 2007) סיפורים

תרגומיה:

- בארץ שחורה שחורה / מיכאיל גרובמן (ירושלים: כרמל, תשס"ה 2005)
- דיאלוג: מבחר שירים 1970-1990 / ריבה רובין (תל-אביב: ספרי עתון 77, [תשנ"ב 1991]) (תרגמו מאנגלית: מאיה בז'רנו, גיורא לשם, עליזה נהור, יונתן רטוש, אילן שיינפלד)
- ארבעה קוורטטים / ת"ס אליוט (תל אביב: קשב לשירה, תשס"ח 2008) שירים, כולל אחרית דבר

"אני כותבת מגיל 16 או 17", מספרת מאיה בז'רנו, "הפריצה הגדולה שלי הייתה ב'משא' של עיתון 'דבר' בהיותי סטודנטית בת 21. העורכים אברהם שאנן ויצחק בצלאל נתנו לי פתחון פה, ופרסמו את שירי הראשונים במדור מיוחד לביכורי שירה, 'פתחי שירה', חלון למשוררים בתחילת דרכם.

"אחד השירים שפרסמתי אז היה 'באר', שנכתב בעקבות חלום מאוד מעניין. בחלום מי הבאר כאילו מקיאים אותי החוצה, אל התהום, אבל אני נתפסת במים, נאחזת במי הבאר המנסים להשליכני. זה היה בשבילי שיר נבואי שאמר: יש לך גורל אחר, עלייך להיאחז במי הבאר. היה בזה ממד של חיים ומוות".

מאיה בז'רנו למדה ספרות ופילוסופיה באוניברסיטת בר-אילן, והיתה תלמידתו של פרופ' ברוך קורצוויל. "הוא היה מרצה בחסד", היא מספרת, "הושפעתי ממנו בכל הנוגע לתרבות האירופית, מחזאות, חשיבותה של השפה, הטוטאליות הזאת של התמסרות לייעוד, לתפקיד, ככלים מרכזיים של השירה, הוכשרתי להיות מורה, אך עסקתי מעט מאוד בהוראה. בראשית גרתי בבת ים וב-1973 עליתי ירושלימה לכתוב בעיר החשובה ביותר והיפה ביותר בעיני. ירושלים פיתחה וחיידה בי את התחושות והרגישויות. אהבתי מאוד לשוטט בה, הנופים שלה נתנו לי השראה, חשתי את הדרמטיות שבה ואת הקיצוניות. בעיר העתיקה ביקרתי בסדנת שירה של יהודה עמיחי. הוא התגורר באותה עת בשכונת ימין משה, והיה מגיע לסדנה עם סל הקניות, נינוח, רגוע ולא מתנשא. מלא אהבת הבריות. הוא נהג לשתף באסוציאציות שהשירים עוררו בו, ואמר לי ששייך מזכירים לו את מיאקובסקי, המשורר הרוסי. הסדנה העניקה לי הרבה ידע ושמחה.

"את השדה השירי שלי בניתי בהיותי בת 24, לאחר תואר ראשון. ניסיתי ליצור שפה שהיא לבוש טבעי המבטא כעס, אלימות, תשוקות, מאוויים, חלומות, מחשבות, אנטי מוסכמות, אנטי סדר תקני. באמצעות המשורר מנחם בן פגשתי את גבריאל מוקד, שהנחה סדנת תרגום בירושלים".

מוקד, שערך את כתב העת "עכשיו", יצר את המסגרת האולטימטיבית של הצעירים היוצרים באותה תקופה. "חבורת המשוררים ישבה אז בקפה שטרן ברחוב דיזנגוף בתל אביב ואחר כך עברה לקפה טנדו", אומרת מאיה בז'רנו. "ביניהם היו דוד אבידן, יונה וולך, יאיר הורביץ, יוסף מונדי ואברהם חלפי. השלישייה שפרצה דרך בשנות ה-60 מנתה את יונה וולך, יאיר הורביץ ומאיר ויזלטיר. קדמה להם השלישייה עמיחי,

אבידן וזך. והיה כמובן אמיר גלבוּע, קול ייחודי בשירה העברית. אני נכנסתי לתמונה בשנות ה-70.

"בהתחלה חששתי להתקרב אליהם. שלחתי למערכת 'עכשיו' חמישה עיבודים ראשונים שלי. כתב העת קלט אותי ונתן לי מסגרת, מקום, הערכה ואהבה, וביקשו ממני לשלוח עוד ועוד שירים. שם הכרתי גם את אבידן, משה בן שאול ואחרים".

באוניברסיטה העברית בירושלים למדה מאיה בז'רנו ספרנות ותלמוד ושמעה הרצאות חופשיות מפי דן פגיס. "לא רציתי להיות מורה לספרות והחלטתי להיות ספרנית", היא אומרת. "חלומי היה להיות ספרנית פרטית של איזה דוכס או רוזן. היו לי חלומות רומנטיים בנוסח ג'יין אייר. במקום זה מצאתי ספרייה קטנה לילדים מחוננים בעיר העתיקה, ארגנתי אותה והתיידדתי עם בני הנוער".

קובץ שירה הראשון של מאיה בז'רנו, "בת יענה", ראה אור בהוצאת "עכשיו", 1978.

בת יענה

תָּן לִי לְהֵת-
רֶפֶק כְּבֵת יַע-
נָה. תָּן לְתָרִי-
סִים בְּפָנֵי שִׁינֹג-
פּוּ. תָּן לָהֶם וְיִתְכַסּוּ בְּכ-
סוּי פְּרָחוֹנֵי שֶׁל פֶּלֶס-
טִיק. הוּא יֵת-
קֶלֶף עִם בּוֹא הַס-
תּוּ.
פְּשׁוּט אַ-
נִי נִרְאִית יַע-
יָפָה, זֶה כִּי-
סוּי נָה-
דָר לְפָנִים וְל-
גּוֹף. נָשִׁים! הֶלֶל-
נָה רוֹבֵינְשֵׁטִין מֶר-
מָה אֶתְכֹן - הַמֶּר-
אָה הִיגַע מֶרְגִיעַ.
מוֹצִיא כָּל ח-
שָׁד, שְׁלוֹם הַב-
יֵת נְשִׁמֶר.
אֶלָּא שְׁמַגִיעַ יוֹמָה שֶׁל בֵּת יַעֲנָה
וְהִיא מ-
רִימָה אֶת רֵאשָׁה, מ-
בֵּיטָה
אֶל מְחַזְרָה, מְב-
קֶשֶׁת סְלִיחָה
וְהוֹלְכָת.

גוף מרכזי בעבודתה הוא השירים שהיא מכנה "עיבודי נתונים". ועדת פרס ביאליק לשנת 2002 מציינת מתוך נימוקיה למתן הפרס: "...קווים שהסתמנו כבר בכתבתם של דוד אבידן, יונה וולך ואהרן שבתאי בניסיונם לפרוץ את גבולות השיר הלירי, לשונו, נושאו ומבנהו, הבשילו אצל בז'רנו לכלל מהלך מפותח ועמוק. הישג מרשים בתחום זה ניכר כבר ברצפים השיריים הארוכים שלה שנקראים 'עיבודי נתונים', בהם יצרה מאיה בז'רנו שירה הבנויה על צירופי אסוציאציות, רשמים חזותיים, שברי רעיונות וקולות שנמזגו למעין מכלול קולאז' בעל מבנה ארגוני חופשי לא צפוי, מפוזר במערכת המטאפורית שלו".

"עיבוד נתונים 48' הוא פואמה פוליטית סמויה שהוקדשה לתל דן", מספרת מאיה בז'רנו. "יש בה התמודדות עם תחושות פיזיות פשוטות והפיכתן לשפה שירית מוסיקלית קצבית. מטרתי הייתה לנגוס במציאות ולהפוך אותה לשירה".

החום והקור

הלוֹחֵמִים נִחְלָקוּ לְשָׁנִים: חֲצִי לְקָר חֲצִי לְחָם.
הֵייתִי בְקָר וְנִכְבְּשֵׁתִי לְקָר, אַחַר
הֵייתִי בְחָם וְנִכְבְּשֵׁתִי לְחָם.
לִפְנֵי שֶׁהֵייתִי בְקָר הֵייתִי בְחָם וְאַחֲרָיו בְקָר
וְלִשְׁנֵיהֶם נִכְבְּשֵׁתִי. כִּי
בְמִבְצָר הַחָם וּבְמִבְצָר הַקָּר הַכֹּל נִמְעַד
לְהִשְׁלֵמָה שֶׁל רֶכֶב חֲמָרִים חֲדָשׁ –
לִיצִיקָה טוֹבָה בְּבִנְיַן תְּחוּשׁוֹת.
טְפוֹת הַזְּעָה שֶׁל הַבוֹנִים הִפְכוּ פְּנִינֵי קָרָח,
וְרִגְלֵיהֶם הִכְחִלוּת שֶׁל הַנְּלֻכָּדִים בְּקֶרֶה הַפְּשִׁירִי
לְצַבֵּעַ הַרְדּוּפִים צָהָב וְרֹד טְבֵעֵי וְרֹד.
שְׁעָרוֹתֵיהֶן שֶׁל שְׁחִינֵי־הַנֶּחַל הַצְּטִינּוּ.
אֶפְלַת הַפְּנִים וְהַבֶּטֶן שֶׁל בְּנֵי הַחָם זָעָה בְּרִקּוּד.
הַרוּחַ הַחֲמָה הַצְּטִינָנָה בְּעֵינֵי הַבָּאִים מִן הַקֶּרֶה
לְמִרְאֵיהֶן; וְאַחַר כֵּךְ קָרָה,
שְׂבָאֵן מִפְּלֵא וְחֲתוּם,
הַקָּר סָבַל אֶת הַחָם בּוֹ,
וְהַחָם סָבַל אֶת הַקָּר בּוֹ,
וְכֵן הִדְבֵּר שְׁנַיִם רְבוֹת
בְּחָם וּבְקָר.

מתוך "עיבוד נתונים 48" ("החום והקור: עיבודי נתונים ושירים אחרים", 1977-1980, הוצאת אל"ף, 1981)

"השירה שלי לא התעניינה אז רק בליריקה", אומרת מאיה בז'רנו. "ערכת בדיקה וחיפוש אחרי סביבות אנושיות ייחודיות. עבדתי בספרייה של המוסד לביטוח לאומי כשכתבתי את הפואמה המתארת את החיים והמתרחש בכל קומה, את האווירה, הקצב והשפה".

מאמר ג

יום ג' קומה שלוש גם ארבע, ימי חרף.
הגשם בדמות של מסיג גבול רבוע בשתי קומות – יפהפה
זר וגמיש, הבהלה מיפיו משתקת את העבודה.
רוחות של הבל, מסקות מתדפקות אל הקירות והתקרה,
אל השמשות והדלתות בתערבת מוזרה וריח של אותו יפהפה.
רק הנשימה העמקה ממשיכה בדכיה;
זה איננו יום של מבקרים, להמצא בקומת הכסף;
וצבעו של החרף המקפיא, פה רשתות
ותנורי יציקה למטבעות ושטרות.
מישהו חמק לכאן וכמעט שנשרף,
מסתיר ידיו באפרכסות אזניו ושערות זקנו קופאות.
הכל עוברים דרכו של השלם, כלם נוגעים בו
כבקרן; דמותו מלקה ברגעה ועצבונה.

מתוך "עיבוד נתונים 52: שישה מאמרים ומאמר על מוסד, מעין מקאמה פואטית" (הוצאת אל"ף, 1983).

"כשחזרתי לתל אביב בשנת 1979 התחלתי לעבוד כספרנית בבית אריאלה, מספרת מאיה בז'רנו. "כאן כתבתי את עיבוד נתונים 0. הספר 'שירת הציפורים', שבו מופיע מחזור השירים הזה, מתאר מציאות מבעד למסך טלוויזיה. חקרתי במשך תקופה מסוימת את האור, את ההולוגרמה, הסיב האופטי".

אל כוכב הנפש

וְהִי וְהִי וְהִי
בְּמַחְצִית בְּמַחְצִית דְּרָכֵי
אֶל כּוֹכַב הַנֶּפֶשׁ
רְכוּבָה עַל סִיב אוֹפְטִי בְּלִתִּי נְרָאָה
הִיִּתִי קֶרֶן אוֹר, תִּדְרֵךְ קוֹל קֶצֶרֶצֶר
קֶרֶן אוֹר תִּדְרֵךְ קוֹל נֶעַד לְהַתְנַפְּצוֹתֵי
וּמִיד, סְמוּךְ לְכָךְ – כְּדוֹר זְעִיר
הִיִּתִי עַב"מ צְעִיר
בְּלִתִּי פְּגִיעַ וְשִׁקוֹף, רוֹאָה לֹא נְרָאָה
וּמִלְפָּנַי מְסֻךְ מִימֵי תֵּכֵל אֶפֶר
עוֹלָם וּמְלוֹאוֹ וּמְלוֹאת כְּפִתוּרִים בּוֹ:

- כְּפִתוּר מְקָרִים מְפֻלְאִים – וְ
 - כְּפִתוּר אֲנָשִׁים מְפֻלְאִים – יְחָסִים וּמַעֲשִׂים
 - וְכְפִתוּר מְקוֹמוֹת מְפֻלְאִים – אֲרוּעִים וְ
 - כְּפִתוּר דְּבָרִים מְפֻלְאִים – מְכַשְׂרִים חֲמָרִים וְ
 - כְּפִתוּר צְמָחִים מְפֻלְאִים, צְבָעִים וְ
- כֵּלָם בְּכוֹכַב הַנֶּפֶשׁ סְדוּרִים בְּעֲרוּגוֹת לְלֹא בִשָּׁם
רְחוּקִים עוֹרִים מִמְרָאָה הָאָרֶץ –
כְּדוֹר הָאָרֶץ – כְּפִתוּר אֲזַעְקָה
בְּמְלוֹאת כְּפִתוּרִים אֲשֶׁר לְמִסְךְ הַתֵּכֵל
בְּכוֹכַב הַנֶּפֶשׁ הָרְחוּק בְּדַמְמָה.

מתוך הספר "שירת הציפורים", עיבוד נתונים 0 (1978-1984), (הוצאת "עכשיר" 1985).

"את 'עיבודי נתונים' אפשר לדמות לקווי אוטובוס פנימיים, דמיוניים, אבל במרחב ובזמן ממשיים, או לטיסות", מסבירה מאיה בז'רנו ביומנה "פרפרי החול". "כל מספר של 'עיבוד נתונים' מקביל לקו נסיעה, למסלול התרחשות לא צפוי של מראות ומוזרויות. פשרם במתבונן הנוסע, בקורא, וביכולת שלו לקסום לעצמו את מה שנשקף לעיניו מבעד לחלון השפה".

"הרבה שירים נכתבו בעקבות מאמרים בעיתונות", היא מציינת, "למשל 'גיישה'. הספר "שירת הציפורים" יצא כשהייתי כבר בת 36, אבל השירים חוברו לפני כן".

מתוך גִּישָׁה

א.

מֶה הָאִישׁ מְחַפֵּשׁ בְּגִישָׁה,
שְׁדוּת חֲמִים; בְּשִׁכְחָה וְהִזְכָּרוֹת
הוּא מְעִבִיר אֶצְבַּע בְּכָל אֲבָרָיו
מֶה שְׁקוּדִים לְטָקֵס הַפְּגִישָׁה,
קוֹשֵׁר חֶזֶק אֶת צְוֹארוֹ בְּעִנְיָה חוֹמָה
מְשַׁבֵּץ בְּכֶסֶף וְנִימוֹס
מְשׁוּעַ בְּתוֹכוֹ,
שְׂרוּעַ עַל מִגָּשׁ כְּסוּף מִפְּלֵא הוּא מִתְקַרֵּב
לְגַעַת מוֹתֵחַ אֶת גִּידָיו
שֶׁלֹּא לִפְלֵא נִזְהָר
מֶה יֵאמֶר,
מֶה יוֹסֵר מֵעֲלָיו מֶה יִשְׁאַר
לְעַמְתָּה - צוֹרְתָה נוֹטֶלֶת מְנוּחָה
הוּא - הִיא
בְּבוֹאָה כְּפוּלָה
הוּא מְרַקֵּד מְשִׁתְּגֵעַ מְקַרְטֵעַ
שֶׁתְּשִׁיב לוֹ אֶת עֲצָמוֹ
זוֹרֵק כְּסָפוֹ, זָרְעוֹ מְשִׁלֵּךְ, מְחִיר נִשְׁמָתוֹ
מֵאֲמִיר לְגִבָּה
מְשִׁתְּקֵף בְּשַׁעֲרֵה הַשָּׁחַר וּמְשַׁכְּפֵל
וְנִזְכָּר בְּאֲמָרוֹ:
אֵל תִּתְּפֹלְאֵי מְעַצְמֵךְ
נֶפֶשׁ זוֹנָה רְעֵנְנָה
פְּרָחֵי יֶסְמִין פְּרָחֵי הַשְּׁכֵלֶתֶךְ.

הסופר דרור בורשטיין תיאר את ספרה של בז'רנו, "תדרים", ברשימה להרצאה שהתקיימה באוניברסיטת תל אביב, במסגרת הפורום "ספר פתוח" בסוף מארס 2005: "במסיבה לפני כמה ימים ניסיתי לצלם את הילדים המתרוצצים בגן; רוב התמונות יצאו מטושטשות, 'לא תפסתי'. וגם אלו שיצאו חדות, לא היו תמונות של הילדים אלא של יצורים משונים, אחרים. זו היתה מסיבת פורים. חשבת שהקריאה בשירה של מאיה בז'רנו דומה קצת לניסיון הצילום הזה: קשה לתפוס ו'להקפיא' אותה, וגם כשנדמה שמצליחים, היא כבר הפכה למשהו אחר, התגלגלה הלאה".

להלן השיר הפותח את "תדרים", מבחר מקיף של כל שירי מאיה בז'רנו (1978-2004) (הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2005).

עיבוד נתונים 1

רוח הערב בשביס הלילה.
מי ירקות מרגלים ברדידם
פיות תחש מרקדות,
וכתפי עבדים משחירים גם,
דרום אפריקה מתקפלת לכוון צפון –
צורת לשון, וענני נוצה מתנפחים לבלון
ארד. צלצלי פרות מרחישים.
אבני ברקת בקפלי שמלתה -
ידידתי שועל יפהפה, חתול
מסדר, הקירות מאדימים ליפיה.
ברי לי שאיני דריוש ופרס
עקמה בין רגלי.
שקט בשלג הצפוי
להוריק וטיפון מסחרר את לחיי
עיני עפו לתאילנד,
גבות ראש הממשלה רוקדים
פעלמים, מרקוביץ' רוכב על קנטאורוס,
משיח לבנבן הגיע
בסופו של הענין.

(נכתב ב-31 בדצמבר 1974)

על שתי השורות המסיימות את השיר כתב מנחם בן כי הן בין השורות הכי יפות בעברית: "מאיה בז'רנו מבטיחה לנו בסוף השיר המשיחי הנפלא 'עיבוד נתונים 1' כי גם אם יתמהמה בוא יבוא, והלובן איננו קשור כמובן לצבע אלא לטוהר. כי גם אם הוא יהיה שחור, הוא יהיה לבן". ("מעריב", 10 באוקטובר 2008).

"עד אמצע שנות ה-80 היתה השירה של מאיה בז'רנו נועזת, אקספרימנטלית וחדשנית", אומר המשורר, המתרגם ומו"ל הוצאת "קשב לשירה" רפי וייכרט. "בתקופה זו כתבה בעיקר את עיבודי הנתונים המפורסמים שלה ואת הטקסטים רחבי היריעה. היא ניסתה לבנות קונסטרוקטים גדולים שיכילו כמה שיותר מרכיבים של המציאות ושל החוויה האנושית, מתוך בדיקה מתמדת של גבולות הלשון ושל תפקידה בעידן המודרני הטכנולוגי. המשימה המרכזית של השירה של מאיה בז'רנו היתה לסמן קו גבול בין קודמיה ובינה", מסביר וייכרט. "ההשפעה העיקרית על שירתה המוקדמת הייתה ללא ספק זו של שירת דוד אבידן, על התלהבות השירה מן הטכנולוגיה, מאפשרויות השפה, מחגיגת האקספרימנטציה הלשונית. בספר 'קול', לעומת זאת, באמצע שנות השמונים", הוא אומר, "מתגלה דיאלוג מפרה בין השאר עם שירתה של יונה וולך".

*

הַחַיִּים שׁוֹהִים עָלַי –
טְפוֹת יַיִן מְתוֹק.
אֲנִי רָצָה בְּתוֹכְךָ רְטֵבָה
עַד לְשֹׁד עֲצָמוֹתַי –
שְׁמֵלָה לְבָנָה שְׁלֵא מְהָרוּ לְאַסֹּף
הַחַיִּים בָּאִים עָלַי בְּרִבּוֹאוֹת שְׁבָרֵיהֶם,
בְּפָרְטֵי מַמְשׁוֹתֶם, בְּזוֹטוֹת,
טְפוֹת גֶּשֶׁם פְּתָאוּמִיּוֹת נִפְלְאוֹת,
קוֹצִים אֲרָכִים אֲרָכִים.
מִי שׁוֹמֵעַ אֶת צְרִיחַת הַתּוֹדָעָה
שְׂרָצָה בְּגֶשֶׁם הַיַּיִן הַשְּׂקָדִי
בְּנִשְׁמָה אוֹזֶלֶת מִשְׁמָחָה
בְּקִצְבָה טוֹרְפֵת מִתְקַרְבֵּת
לְסוֹף
הַסּוֹף שְׁאִינָנוּ.

מתוך "קול" (1981-1986), הוצאת ספרי סימן קריאה של הקיבוץ המאוחד, 1987.

אחדים משיריה של מאיה בז'רנו הולחנו. אחד מתשעת שירי האהבה מהספר "קול"
הולחן אף הוא ומופיע בתקליט בביצוע שלומית אהרון (הד ארצי, 1989):

אישי ואהובי

הַלְּוֹאִי שְׂרָאשֶׁךְ הִיָּה
עֶטוֹר תְּלַתְלִים שְׁחָרִים וּפִיָּה, אִישִׁי כְּפִיו שֶׁל אֶהוּבִי –
עֲנָבִים עָמוּסִים סְגָלִים
וְהַלְּוֹאִי שְׁכּוּחַ מִתְנַיֵּךְ אֶהוּבִי,
גֶּן הַהוֹלָם בִּי
בְּכָרִיעָה נְחָרֶצֶת עַל בְּרִכְיָךְ
הָיוּ כְּשֶׁל אִישִׁי הַבֵּיטוֹן,
אֶהוּבִי הָרַךְ וְהַחֲמֵקָן.

"אחרי שביססה את עצמה כמשוררת פורצת דרך, הגיע השלב האינטימי יותר של
כתיבתה - שירה לירית שעוסקת בזוגיות, במשפחה, בנופי ילדותה", ממשיך רפי
וייכרט. "בשלב זה יצאה מבין המסיכות והכיסויים המרהיבים של השירה
הטכנולוגית המוקדמת אשה בשר ודם, פגיעה, המבקשת אחר שלמות אבודה בעולם
שהתפרק לגורמים".

להלן השיר המרכזי מתוך הספר "לוויתן" (הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1990), ובו
שירים המספרים סיפור תקופה, חלומות ומעשים, זיכרונות הנהפכים לבדיות
ובדיות שהן זיכרונות:

סקס, מכונית ואחר כך אהבה

לידידי אני מספרת כי
לא אוכל להגיע,
את פני לא תראו,
בחדרי חדרים אני,
בסקס, לא מחיב.
ארוס המחיד בשדה מעורר אותי
ומחול הצחוק והבכי מלטף, מטלטל את יצורי
בשיא פריחתם מלבליים,
בזרים של מרגניות, המון של קחונים, סביונים ורקפות,
לע ארי סיציליני אחד ושפרון צהב,
נים לא נים ואולי
בגלל "זר קמטים" אחד רווי בשם סיליקון
גברה בסוף הגברת החמצה על אדון רגע
והוא שמט אותה והיא - אותו.

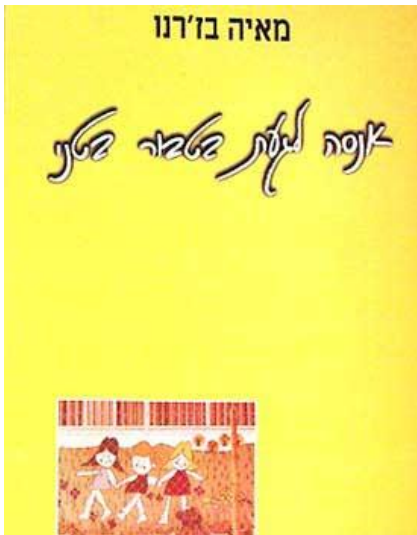
אותו בקר פוכבי, נכנס בגלישה מאדן החלון שלי
עלם ירק עינים, ירק שפתים, ירק שוקים וחזה
ומשקפי אדון של רגע זוהרים על אפו
עד שמתברר, כי לבושו הוא עירמו, והירק בשרו.
"שלום לחומת העין" אמר מתוך חליפתו,
באתי להציע לך סיגר, האפר נשר
ואת פיו המעשן כבה על פי;
מיד נהפכתי עוד באותו בקר פוכבי בחדרי חדר
לבת זוגו של עלם בשם עלם, אדון רגע.

"מזמורי איוב" יצא בהוצאת הקיבוץ המאוחד ב-1993. "זהו ספר שירים קודר
שעיסוקו בספר איוב", אומרת מאיה בז'רנו. "סיפורו של איוב מכיל יסודות של
דרמה. אפשר לומר שאיוב נברא כל העת, כי איוב הוא כל-אדם. משום כך, כנראה,
בחרו משוררים רבים להתייחס אליו באופנים שונים". מאיה בז'רנו קיבלה על
"מזמורי איוב" את פרס הספרות הישראלית בשנת 1994.

מתוך מזמורי איוב

פתאם נדקרתי מאחור,
ולפני נצב מלאך שחר מאבן מדברת
ולקח אותי בין כנפיו החורקות
כמו מעלית בתוך גורד שחקים בלתי נראה,
טסתי אתו, עליתי אתו, ירדתי אתו, ונאכלתי,
הוקאתי, הפרשתי, וחזרתי אל עצמי בעינים פקוחות;
מעלי רכנו יקירי, וככל שחיכתי אליהם,
הם מחטו את אפי ונגבו את דמעותי, שבהחלט
לא זלגו משום מקום, אבל
העקר שזהינו בהצלחה אחד את השני, כלומר
הצטלמנו ביחד;
לפתע נדקרתי שוב מאחור, ומלאך שחר מהקודם

מֵאֲבֹן מִדְּבַרְתַּ נָּצַב לְפָנַי וְלִקַּח אֹתַי בֵּין כְּנָפָיו הַחֹרְקוֹת;
 אִז עָבַר אֵלַי הַיָּדַע שְׁלוֹ בְטַעַם מִתּוֹק מֵר
 חֲלַחַל לְתוֹךְ אֲזַנִּי וְקִבְּלַתִּי צָבַע שְׁחֹר
 מִזְהִיר וְחֲלַק
 טָסְנוּ וְעֵלִינוּ יָרְדְנוּ כִּבְתוֹךְ מַעְלִית בְּגוֹרֵד שְׁחָקִים
 בְּלַתִּי נִרְאָה, וְהַיָּדַע הַסְּמִיךְ שְׁלוֹ עָבַר אֵלַי
 נִקְלַט וְנִסְפַּג וּמִיד נִסְחַט
 בְּצוֹרֵת נוֹזֵל עֵכוֹר טַפְטֹף לִי מִנְקֵבוֹבִיּוֹת עוֹרֵי הַשְּׁחֹר, כְּאִמּוֹר
 בּוֹהֶקֶת הַיִּיתִי כְּאֲבֹן וַיִּתֵּר הַמְּלֵאכִים שָׂרוּ אֶתִי
 בְּקוֹל צוֹרֵם שֶׁהֵעֵלָה אֶת חֲמַתִּי לְהַשְׁחִית
 אֶלְפֵי שָׁנִים הֵם לֹא מִתְאַמְנִים, שְׁלִיחֵי הַמַּחְשָׁבָה הָאֱלֹהִית
 כָּבֵר שָׁנִים מֵאֲבָנִים הֵם
 שְׂרוּיִים עִמָּךְ בְּקִבְרִים בְּוִרִידִים
 בְּדָפִים מְצִירִים, אֶלְבּוֹמִים, פְּסוּלִים בְּשֵׁשׁ בְּבִרְזֵל,
 וּבְדִיקָט, מְשֻׁבָּצִים בְּזִכּוּכִית
 קָמוּ וְנִתְלָשׁוּ מִשֵּׁם עָלוּ לְשִׁיר אֶתִי
 קוֹרְאִים בְּמִקְהֵלָה: בּוֹאֵי בּוֹאֵי
 וְעִשִׂיתִי זֹאת וּבֵאתִי וְצִיתִי בִּידִיעָה
 כִּי הֵם שִׁיבִיאוּ אֹתִי אֵלָיו
 הֵם הִבִּיאוּ אֹתִי אֵלָיו

על הספר "אנסה לגעת בטבור בטני", נכתב באתר הוצאת הקיבוץ המאוחד: "נגיעה בטבור? ניסיון לגעת באותו מקום מוצנע, גומה מוסתרת במרכז הגוף, זיכרון לאירוע שמעולם לא זכרנו ממש, היותנו ילודים. בספר שיר ארוך של ילדות בכמה תקופות ובכמה מקומות, בעיקר יפו של שנות החמישים. ילדות בתוך נוף טבעי ואנושי, אמהות ואבהות".

מתוך "אנסה לגעת בטבור בטני", שירים (1992-1997), הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1997:

בְּתֻמוֹנָה אוּ בְּקוֹל אֲנִסָּה לְגַעַת בְּטֵבּוֹר בְּטָנִי בֵּת ה-9
 בְּחֵם הַשְּׁמֵשׁ לְלַחֵץ קִלּוֹת וְלִשְׁמַע אֶת פְּכֻפּוֹךְ הַמַּיִם בְּאִמְבֵּט הַפֶּח
 וְדִפְנוֹתֵי הַמַּחְמָמוֹת בְּחֻצָּר.
 בְּאִמָּת חִיכָתִי אִז וְלֹא הִתְפֹּנְתִי אֶלָּא לְעֻצְמֵי בְּלֶבֶד
 עִם עֵץ רְמוֹן בְּפִסּוּקֵי צֶל-אֹר שְׁלוֹ עֲנִיגִים
 רוֹשְׁמִים עָלַי אֶת רֵאשִׁית סְפוֹר יְלֻדוֹתִי.
 אֵיזָה סְפוֹר מֵה סְפוֹר מַיִם וְאֹר אֶכְלָתִי
 בְּבִקְרִים שֶׁל קִיץ יְפוֹאֵי הַגּוֹפִיָּה הַלְּבָנָה
 וְהִתְחַתּוֹנִים כְּמוֹהַ מִכְתָּנָה זְרוּקִים בְּצַד
 עַל רֻצְפַת מְלֹט לְפָנַי כִּיֹּר הַבְּרֵז הַיֵּשֶׁן בְּגִנָּה
 מְלֻפְפוֹן וּפְרוֹסֵת לְחֵם מְכֻסָּה מְרַגְרֵינָה וְסִכָּר עִם חֲלָב
 בְּמַעֲרֶכֶת מִתְעַכְלִים כָּבֵר וּבְאֲזַנִּי מִשְׁקָשְׁקִים הַגּוֹגוּאִים
 וְהַגּוּלִים שֶׁל הַמֶּשֶׁךְ הַמְשֻׁחָק מְלֻפְפֵי יוֹם
 וְשׁוֹבַע אֲבָנִים מִמְתִּינוֹת בְּצַד הַבְּרֵז הַקָּטָן וְהַכִּיֹּר הַנִּי"ל,
 כְּמוֹ שִׁילְדֵי הַשְּׁכוּנָה הַמְתִּינּוּ לִי תְּמִיד כִּי הַפְּדוֹר הָיָה בְּיַדִּי וְהַחֶבֶל.

"כי ברב חכמה רב כעס ויוסיף דעת ויוסיף מכאוב", אמר קהלת, "תוך כדי עיון והתבוננות בכעסים שלי ושל זולתי מצאתי את הכעס מרתק ויפה להפליא, זה הכעס

המופנם של המחשבה ככוח עיוני יצירתי ורוחני, כעס ממוקד וטעון באמירה שמבקשת לשנות משהו כנגד משהו, בעד משהו, ובגלל משהו".

מתוך היופי הוא כעס: שירים 1994-2000 (בני ברק: הקיבוץ המאוחד, 2001)

שתי פרידות בוקר קצרות

1.

הזין שלך בכף ידי
והמלה לחם עולה בי
אז הרעב הפשוט ללחם
נהפך לשמחת האופה
ולמנוחת הלוחם.

2.

אמרת:
"קמתי לפני שהתפשטתי"

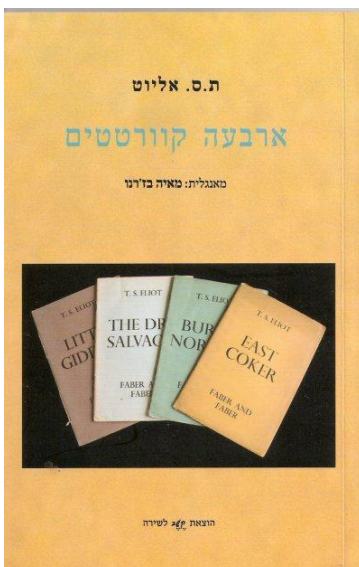
פן -

פן מה? פן

תאחר, אמרת לי,
בעודי מוטלת בין אצבעותיך
אחת מהן לא נעדרה

פן תאחר לעבודה

"החיפוש אחר שלמות אבודה, המאפיין את השלב הלירי בכתיבתה של מאיה בז'רנו, הוא גם אחד הנושאים המרכזיים בקוורטטים של חתן פרס נובל לספרות לשנת 1948 ת"ס אליוט", אומר רפי וייכרט. "מאיה בז'רנו לא הרבתה לתרגם שירה, אולם היותה במשך עשרות בשנים 'משוררת השיר הארוך' הכשירה אותה לקלוט באופן טבעי את הצורות המוסיקליות הרחבות של אליוט. על אף השוני בין עולמה החילוני לדתיות של אליוט, בין המיתולוגיה הנוצרית המיסטית שבה הוא מצטיין ובין נטייתה של בז'רנו לעיסוק מובהק בהווה, ניכר שיש קירבה של אהבה בין מושא התרגום למתרגמת.

"ארבעה הקוורטטים של אליוט הם בין היצירות הגדולות בשירה האנגלוסקסית של המאה העשרים. אחרי שהצביע על קריסת העולם והתפרקותו בשיריו המוקדמים ובראשם הפואמה 'ארץ השממה', יצא המשורר הדגול לחפש אחר המקום שבו המיתוס, הלשון, השורשים הביוגרפיים, המסורת הספרותית והשייכות הדתית נפגשים לכלל שלמות אחת".

היצירה כאקט מטאפיזי

מאמר המסכם את הספר "תדרים", מתוך "פרפרי החול" של מאיה בז'רנו.

כל זמן שישנו דיבור וישנה כתיבה, וישנה הלשנת המציאות, נהדפת המציאות לתוך ישות מרוחקת מטאפיזית. בכל יצירה יש אקט של התגברות על תעתועי החיים והכאוס, בעצם הכנסתם לצורה של אמנות. יצירה רוחנית מתרקמת בתוך גוף-נפש של פרט, של אינדיבידואל, מתוך מצב מסוים שהתגבש לרצון, וכך ניתן לה/לו להתגבר על עצמה/ו ולהיות חופשי יותר – מיצור מובל ונשלט המקרטע בגפיו במצולות החיים, במצב של נבערות, למי שמושה עצמו וזוכה להביט בחייו ממרחק. מרחב גדול יותר נפרש לו ביחס לחייה/לחייו ביחס לעצמו ולזולתו. מכות החיים, הצרות הניחנות, הכאבים והרוחות הרעות נכבשים ונעשים אובייקט של התודעה. כמוהם מצבים של שמחה וריגוש, אושר והארה. אלה מורחקים מהתודעה, וצד של ספק מוטל בהם. הם נעשים אפשרויות נוספות של רגש, אפשרויות של התקיימות, ומופקעים מחד-משמעות מדכאת, כאוטית ומוגבלת, הנכפית על סובייקט בודד. החיים הנכתבים והעוברים ללשון (מולשנים) נעשים כאילו משהו אובייקטיבי יותר, ממשי יותר על כל המתרחש בהם ואולי אף מובנים יותר, קלים יותר לנשיאה. בהיותם בעלי צורה הם עוטים קלסתר ומסיכה שניתן לראות ולתפוס, לפני שיתפוגגו אל האין.

אירועי החיים מושמים כמו רישום בתוך אספקלריה; ובהיותם אספקלריה ניתן לא רק להביט בהם ולחשוב על אודותם, כי אם גם להסב מהם את המבט ולהקיף אותם, להסיט את הפנים לכיוון שמעבר, לאופק רחב יותר של אפשרויות אחרות בזמן ובמקום אחרים.

אז כל מה שעברנו היה ניסוי? רק לכאורה, ובכל זאת – זו יכולה להיות גאולה אנושית, אם להשתמש במונח דתי, אבל גם קללה. לדעתי, זו המתנה הכי גדולה שניתנה לאנושות, הלשון על כל מכמניה – היא ההילה הנצחית המאירה סביב התופעות, הצללים והאין של חיינו החולפים.

